

KORTVERSION

	Begränsad klimatpåverkan	Nej
	Frisk luft	Nej
	Bara naturlig försurning	Nej
	Giftfri miljö	Nej
	Skyddande ozonskikt	Ja
	Säker strålmiljö	Nära
	Ingen övergödning	Nej
	Levande sjöar och vattendrag	Nej
	Grundvatten av god kvalitet	Nära
	Myllrande våtmarker	Nej
	Levande skogar	Nej
	Ett rikt odlingslandskap	Nej
	God bebyggd miljö	Nej
	Ett rikt växt- och djurliv	Nej

LÄNSSTYRELSEN I JÖNKÖPINGS LÄN, 2018

Kontakt Catarina Kristensson
 Telefon 010-223 62 68
 E-post catarina.kristensson@lansstyrelsen.se

Illustrationer Tobias Flygar

Foto Camilla Zilo

Grafisk form Pär Axenfjord

Tryck Länsstyrelsen i Jönköpings län, december 2018

TILLSAMMANS ÄR VI PÅ RÄTT VÄG

Begränsad klimatpåverkan, frisk luft, bara naturlig försurning, giftfri miljö, skyddande ozonskikt, säker strålmiljö, ingen övergödning, levande sjöar och vattendrag, grundvatten av god kvalitet, myllrande våtmarker, levande skogar, ett rikt odlingslandskap, god bebyggd miljö samt ett rikt växt- och djurliv.

Listan över de miljömål vi arbetar med är sannerligen lång. Å andra sidan är det svårt att välja bort något av målen – vem vill exempelvis inte ha en giftfri miljö eller frisk luft? Alla målen är givetvis viktiga, vilket gör att man lätt kan oroas över slutsatserna i vår rapport. Klart står att det finns mycket kvar att göra och utsikterna för att nå målen är i ärlighetens namn inte stora.

Men det går också att läsa slutsatserna på ett annat sätt. Visst, vi når kanske inte målen, men vi är på rätt väg. Hur hade situationen varit om vi inte hade arbetat med de här frågorna?

Avgörande i miljömålsarbetet är att vi alla hjälps åt. Bara tillsammans kan vi nå målen. I rapporten framgår tydligt att när flera aktörer strävar tillsammans mot en gemensam lösning så når vi resultat. EU, staten, kommunerna, regionen, företagen och just du som läser den här texten – vi måste alla bidra i den mån vi kan och har möjlighet till att miljömålen uppfylls så att vi med gott samvete ska kunna lämna över den här världen till våra barn och barnbarn. En bra början är att skaffa sig kunskap och information. I din hand (eller möjligen framför dig på en skärm) har du just nu en kortversion av vår uppföljning av arbetet med miljömålen. Vill du veta mer och fördjupa dig ytterligare rekommenderar jag att du läser hela rapporten som bland annat finns tillgänglig på vår webb lansstyrelsen.se/jonkoping.

Håll tillgodo!

 Helena Jonsson
 Landsbörding i Jönköpings län

miljöDIPLOMERAD
 av Jönköpings Kommun

” *En bra början är att skaffa
sig kunskap och information.*

Generationsmålet

För att välfärd och tillväxt inte ska ske på bekostnad av miljö eller global rättvisa, krävs en samhällsomställning där ökad hållbarhet är i fokus. Åtgärder utförs därför av olika sektorer i Jönköpings län och i god samverkan. Men takten behöver öka och vissa perspektiv, såsom konsumtion och naturhänsyn, måste beaktas i större grad.

Det stora intresset från invånare och företagare att installera solceller har under året lett till en ökning av en installerad effekt på 67 procent. Projektet Kraftsamling Biogas II har avslutats och lett till en biogasöverenskommelse mellan Region Jönköpings län och kommunerna.

En regional skogsstrategi lanserades i början av året. Och under hösten har 15 projekt startat som alla på olika sätt bidrar till en hållbar utveckling. I juli månad fastställdes Grön handlingsplan, som kopplar samman grön infrastruktur, friluftsliv och flera miljömål. I planens åtgärdsprogram syftar flertalet utbildnings- och informationsinsatser till att bevara ekosystemtjänster*. Även en regional livsmedelsstrategi har antagits under året. Syftet är att säkerställa självförsörjningsgraden och tillvarata jordbruksmarken och dess värden.

Kommunerna har arbetat vidare med åtgärder för att minska matsvinnet. Flera kommuner har även påbörjat avfallssamarbeten. Det innebär att organiskt matavfall snart kommer att kunna sorteras i alla kommuner. I Tranås och Aneby kommun har också ett nytänkande projekt med kretsloppsanpassat avlopp startat. Målet är att näringen i toalettvattnet ska tas tillvara och återföras till jordbruksmarken där den kommer till nytta.

*Ekosystemtjänster är en benämning för de produkter och tjänster vi människor får gratis av naturens ekosystem och som bidrar till vår välfärd och livskvalitet.

Begränsad klimatpåverkan

Klimatförändringar orsakade av utsläpp av koldioxid och andra växthusgaser är en av vår tids största utmaningar. Växthusgaserna som olika verksamheter släpper ut i atmosfären gör att det globala klimatet blir varmare. Förbränning av fossila bränslen för el och värme, i industriprocesser och framförallt transporter svarar för det största bidraget till klimatförändringen både i länet, Sverige och världen i stort. Samtidigt finns positiva tecken eftersom möjligheterna att minska utsläppen är stora.

Sedan år 2015 har 132 aktörer fått investeringsstöd från Klimatklivet för att minska sina utsläpp. Pengarna har främst gått till att ersätta fossila bränslen för uppvärmning. Men även till investeringar i laddstationer för elfordon samt tankstationer för biogas.

I september år 2017 utmanade Klimatrådet företag och invånare i länet att under ett års tid installera så mycket solceller som möjligt genom tävlingen Solmatchen. Matchen ledde till en ökning av solceller på 121 procent och vann gjorde länet.

Mellan åren 1990 och 2016 har länets utsläpp minskat med 22 procent, för hela Sverige ligger siffran på 26 procent.

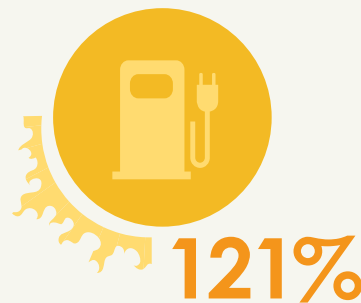

Frisk luft

Vägtrafiken i tätorterna är också en stor utmaning i länet. Mätningar och modellbedömningar visar att luftkvaliteten inte är tillfredställande i någon av kommunernas huvudtätorter. I syfte att minska trafiken har det därför genomförts flera insatser inom både Begränsad klimatpåverkan och Frisk luft.

För att minska pendelresor med bil har Region Jönköpings län under året beslutat om att anlägga cirka 1 000 nya, säkra cykelparkeringar. Parkeringarna är anslutna till tolv arbetsplatser i länet. För att underlätta pendelresande med cykel har Jönköping och Nässjö kommun satsat på cykelparkeringar i anslutning till järnvägsstationerna. I länet drivs även projektet "Hela RESAN", som ska bidra till ökat cyklande. Detta sker genom reserådgivning för företag och en satsning på resfria möten.

I länet samverkar kommunerna med kontroll av luftkvalitet. För att få koll på luftkvaliteten görs mätningar, dels i Jönköping och dels i länets alla kommuner via modellberäkningar. Under året invigdes en ny mätutrustning Jönköping.

121 procents ökning av solceller under året.

1 000 nya säkra cykelparkeringar kommer att anläggas.

I Jönköpings län kalkar vi 300 sjöar och 600 våtmarker.

Bara naturlig försurning

Försurning är ett stort miljöproblem i länet. Visserligen minskar nedfallet av försurande ämnen, men det tar det lång tid för naturen att återhämta sig. Därför kalkas cirka 300 sjöar och 600 våtmarker i länet, på så sätt kan vi begränsa försurningens negativa effekt på naturen.

Den största anledningen till försurning beror på surt nedfall som nästan uteslutande har sitt ursprung utanför länet. Det innebär att de åtgärder som vidtas i länet inte ger tillräckligt resultat lokalt. Men kan bidra till minskat nedfall i andra delar av landet. Ämnena som ombildas till surt nedfall släpps ut vid förbränning av fossila bränslen. Trafik och energiproduktion är viktiga källor, vilket innebär att åtgärder inom målen Frisk luft och Begränsad klimatpåverkan även gynnar arbetet med att uppnå Bara naturlig försurning.

En annan stor orsak till försurning är uttaget av biomassa, till exempel grenar och toppar (grot) från skogen. För att minska konsekvenserna av dessa uttag sker återföring av aska från förbränning av biomassa till skogen. År 2016 återfördes aska på cirka 2 300 hektar i länet, vilket motsvarar hälften av den yta som det gjordes grot-uttag på.

Giftfri miljö

Vissa miljögifter i modersmjölk och blod minskar och andra ökar jämfört med år 1997. PFOS har minskat till 26 procent, PFOA har minskat till 57 procent och långkedjiga PFAS-ämnena har ökat till 176 procent jämfört med 1997-års nivåer.

Mängden kemikalier i omlopp är idag stor. Så att även om alla utsläpp av farliga ämnen skulle upphöra så kommer miljömålet inte att uppnås. Det innebär inte att det arbete som idag görs på något sätt är ogjort. Tvärtom. Däremot kommer det att ta längre tid innan effekterna av de riktade åtgärderna och beteendeförändringarna syns.

Arbetet med giftfri vardag, speciellt inom förskola och sjukvård, har fått stor genomslagskraft bland länets kommuner och Region Jönköpings län. Eftersom barn är känsligare än vuxna är detta särskilt viktigt.

Utfasning av produkter och ämnen pågår även inom flera andra verksamheter. Ändå fortsätter ökningen av mängden nya kemikalier i vår vardag. Ökad konsumtion av exempelvis varor, kläder och kemiska produkter är en bidragande orsak. Av det följer även ökad mängd avfall och därmed ökar också spridningen av farliga ämnen. Många konsumenter är inte medvetna om den miljöpåverkan som konsumtionen eller användningen innebär. Att höja kunskapen om vilka ämnen som finns i vår omgivning är viktigt för att förstå dess påverkan och spridning. Länsstyrelsen har sammanställt miljögiftsundersökningar i en rapport under året.

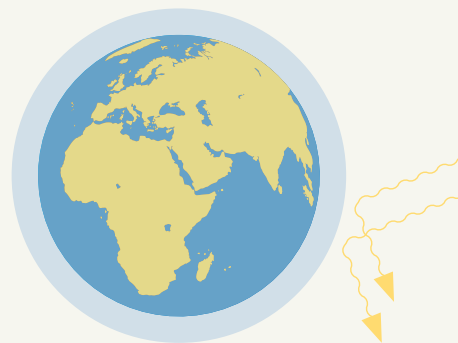

Skyddande ozonskikt

Uttunnningen av ozonskiktet har avstannat och mycket tyder på att återväxten påbörjats. Samtidigt finns osäkerheter i bedömningen. Dels i det vetenskapliga underlaget kring klimatets och växthusgasernas påverkan och dels på grund av att ozonskiktet uppvisar stora naturliga variationer.

Det finns fortfarande gamla produkter som kan innehålla ozonnedbrytande ämnen, till exempel isoleringsmaterial i byggnader, fjärrvärmerör och gamla kyl- och frysanläggningar. Viktigt är att dessa tas omhand på ett säkert sätt. I samtliga led behöver kunskapen kring ozonnedbrytande ämnen i rivningsavfall stärkas. Det gäller från beställare av rivning till slutligt omhändertagande av avfallet.

En följd effekt av ett tunt ozonskikt är att UV-strålningen blir starkare. Det medför att risken att drabbas av hudcancer ökar. Idag är hudcancer en av de vanligaste cancerformerna i Sverige och antalet cancerfall i länet ökar. Läs mer under Säker strålmiljö.

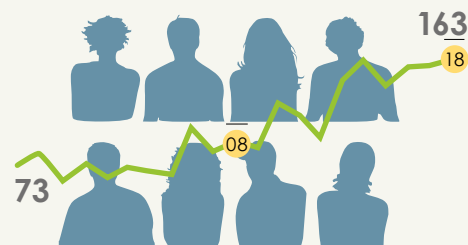

Säker strålmiljö

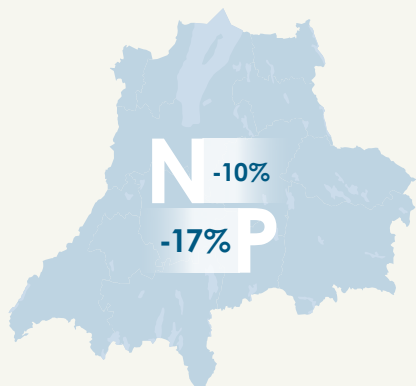
Allt fler är medvetna om vilka risker som UV-strålning och för mycket solning kan innebära. Ändå fortsätter antalet hudcancerfall att öka. En anledning kan vara att det kan ta lång tid innan cancer utvecklas. Samtidigt dröjer det innan effekterna av ett ändrat beteende tack vare ökad medvetenhet märks av.

Preventiva åtgärder som solskydd samt bevarande av träd som ger naturlig skugga, på till exempel offentliga platser och skolgårdar, behöver genomföras i högre utsträckning. Detta är aspekter som behöver vägas in i ett tidigt skede, såsom i översikts- och detaljplaner.

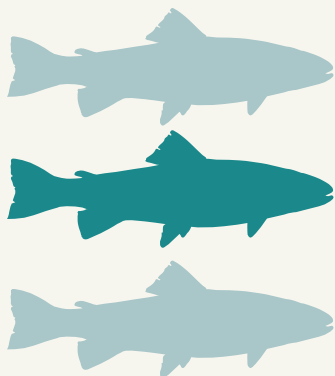
Tillsammans med några kommuner arbetar Region Jönköpings län med förskolegårdar för att skapa bättre utomhusmiljöer, som bland annat ska skydda mot strålning. Ytterligare kommuner behöver komma igång med att skapa solskydd på skol- och förskolegårdar samt fritidshem.

På tio år har antalet nya hudcancerfall ökat med 73 procent.

Kvävetransporten vid länsgränsen har minskat med 10 procent och fosfortransporten med 17 procent åren 2014-2016 jämfört med åren 1991-1995.

En tredjedel av länets vatten når vid mätningar god ekologisk status*.

Ingen övergödning

Övergödning är tack vare flera betydelsefulla insatser i länet ett relativt litet problem i dagsläget. Men med klimatförändringen finns risk för minskade flöden under vår och sommar, samt längre lågvattenperioder. Detta kan leda till ökade problem med övergödning, vilket gör fortsatt arbete betydelsefullt.

De stora orsakerna till övergödning i länet är punktkällor, enskilda avlopp, interngödning i övergödda sjöar samt jordbruk. För att minska övergödningen från jordbruket finns projektet ”Greppa näringen”, som erbjuder kostnadsfri rådgivning inom prioriterade områden med hög näringsbelastning.

Under året har ökade medel för övergödningsåtgärder genom LOVA (lokal vattenvårdsprojekt) bidragit till flera projekt. Som exempel kan nämnas provfiske och utfiskning av vitfisk i Ryssbysjön i syfte att minska fosforutsläpp nedströms och lågflödesmuddring i Barnarpasjön. Dessutom undersöks sjön Nömmen för att kartlägga sjöns tillstånd och dess påverkanskällor.

Levande sjöar och vattendrag

Idag görs stora och ambitiösa insatser för att nå målet i länet. Men insatserna är inte tillräckliga, utan det behövs ytterligare åtgärder för att nå god ekologisk status* i två tredjedelar av länets vatten. Anledningen är att de åtgärder som genomförts inte gett någon förbättring i vattenstatusen sedan den förra klassningen.

Utifrån prioriteringar med hjälp av verktyget SÅV (Samlad Åtgärdsplan för Vatten) genomförs därför restaureringar av vattendrag. Dessutom testas en ny regional metod, vars syfte är att effektivisera bevarandet av vattendrag med höga naturvärden.

I EU-projektet ”Grip on Life IP” kommer det att arbetas med utbildning och rådgivning i länet för att stärka kunskap och intresse för skoglig naturhänsyn vid vatten och vattendrag. Projektet är riktat till elever vid naturbruksgymnasium, skogsägare och virkesköpare.

För att undvika intressekonflikter som kan påverka målet negativt, pågår ständigt arbete för ökad samverkan och dialog, framför allt gällande natur- och kulturvärden samt vattenkraft.

*Ekologisk status ger en bedömning av kvaliteten på förekomsten av växt- och djurarter i vattenmiljöer

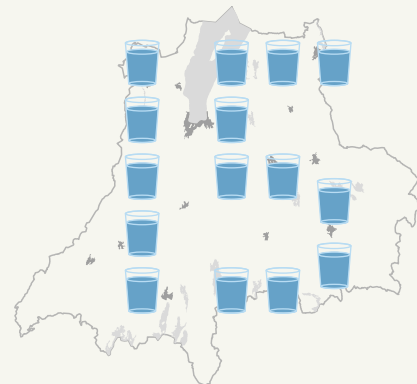

Grundvatten av god kvalitet

Generellt sett är grundvattenkvaliteten bra i länet, även om det på vissa håll förekommer problem med förorenat grundvatten.

Enligt Vattenförvaltningens bedömning uppnår 204 av länets 209 grundvattenförekomster god kemisk status*. Under året har arbetet med att sanera förorenat grundvatten pågått på flera håll i länet. Bland annat sker sanering i Värnamo, i anslutning till före detta Värnamotvätten. Grundvatten pumpas upp och renas samtidigt som naturlig nedbrytning av föroreningen i marken stimuleras bakteriellt. Detta åtgärdar bland annat risken för försämrad dricksvattenkvalitet i den kommunala vattentäkten. Även i Hillerstorp, Anderstorp och Vaggeryd pågår det saneringar.

Grundvattennivåerna mäts kontinuerligt på femton platser i länet. Eftersom grundvatten är viktigt för vattenförsörjningen har Länsstyrelsen inlett ett arbete med att se över den regionala vattenförsörjningsplanen. Dessutom har även ett nytt vattenskyddsområde bildats i länet under året.

Grundvattennivåerna mäts kontinuerligt på femton platser i länet.

Myllrande våtmarker

Idag görs det mycket för att bevara våtmarkernas värden och ekosystemtjänster. Årets ökade satsning på våtmarker har medfört att flera projekt har påbörjats, men fler insatser krävs för att en positiv utveckling ska synas i miljön. En viktig del är att hejda igenväxningen av våtmarker samtidigt som hänsynen inom jord- och skogsbruk måste förbättras.

Under förra året anlades eller åtgärdades totalt 9,3 hektar våtmark i länet. I år har de sista delarna av en utgrävning och skapandet av öar samt översvämningssytor genomförts i Erstad kärr. Dessutom har två rikkärr röjts på vass och stubbar genom satsningen naturnära jobb. En satsning som ger personer som står långt ifrån arbetsmarknaden arbetslivserfarenhet och samtidigt gynnar naturvärden. Med hjälp av naturnära jobb och Vetlanda kommun har åtgärder gjorts på tre platser för att utrota den invasiva främmande arten* gul skunkkalla, som ofta tränger ut andra arter i våta miljöer om den får stå kvar.

Flera kommuner har beviljats LONA-bidrag (lokal naturvårdssatsning) för att anlägga eller restaurera våtmark. Under året har även ett fyra-årigt projekt startats för att restaurera våtmarker i 15 skyddade områden.

22 av myrskyddsplanens 29 utpekade områden är skyddade. Omräknat är det 94 procent av arealen.

*God kemisk status innebär att halterna av giftiga ämnen i en vattenförekomst inte får vara högre än var som anges i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter.

*En invasiv främmande art är en sådan som med människans hjälp spridit sig utanför sitt naturliga utbredningsområde och som kan skada den biologiska mångfalden, människors hälsa och ekonomi.

7,4
PROCENT

7,4 procent av den produktiva skogsmarken i länet är skyddad, inklusive frivilliga avsättningar.

Levande skogar

Viljan att få till en förbättring och effekter av utbildningsinsatser, certifiering och målbildsprojekt för god miljöhänsyn märks allt mer vid Skogsstyrelsens kontakter med skogsbruket. Fortfarande krävs bättre hänsyn vid avverkning och fler bevarandeinsatser.

Eftersom avveckling av gran är en viktig åtgärd för att gynna hotade arter och livsmiljöer har fem hektar granskog avverkats i naturreservat i länet. Dessutom har röjning och ringbarkning av gran samt frihuggningsavverkning genomförts. När året startade var 7,4 procent av den produktiva skogsmarken i länet skyddad, inklusive frivilliga avsättningar.

Skogsstyrelsen har genomfört 15 besök hos skogstjänstemän och skogsmaskinförare med anledning av miljöhänsyn efter föryngringsavverkning. Dessutom har tre företagsbesök genomförts, där kultur- och miljöfrågor tagits upp. Samtidigt har intresset för alternativa avverkningsmetoder, såsom hyggesfritt skogsbruk, ökat under året. Drygt 100 markägare har fått fältbesök inom rådgivningskampanjen "Skogens miljövärden". Detta resulterar i åtgärder som leder till avveckling av gran och till att gynna natur- och kulturmiljövärden.

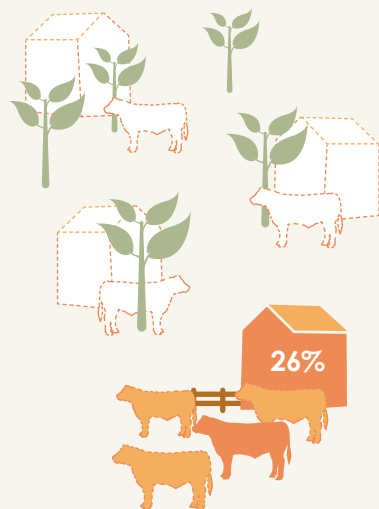

Ett rikt odlingslandskap

I länet genomförs stora arbetsinsatser inom olika områden, främst genom styrmedel från Landsbygdsprogrammet. Stora utmaningar inom målet är den ökande igenväxningen och det intensifierade brukandet av jordbruksmark. För att nå målet krävs en mer levande landsbygd med aktiva och lönsamma lantbruksföretag.

Exploatering av jordbruksmark för bostadsbyggande är ett annat problem som länet måste jobba mer med. Som ett led i detta har därför samverkansprojektet "Jordbruksmarkens framtid" startats. Syftet med projektet är att ta fram underlag och verktyg riktade mot tjänstemän och politiker. Utöver detta finns det en utmaning i att öka livsmedelsproduktionen och efterfrågan på lokala livsmedel. Som stöd i arbetet finns från och med i år en regional livsmedelsstrategi.

Jordbruksmarkens tillstånd i länet är överlag bra och arealen betesmark och åkermark samt antalet nötkreatur ligger på en relativt jämn nivå. Trenden visar dock att jordbruksföretagen generellt blir färre men större. En viktig åtgärd är att binda ihop landskapet genom att låta de djur som finns beta där de gör störst nytta för den biologiska mångfalden. Rådgivning och kompetensutveckling är några insatser för att lyckas med detta.

Endast 26 procent av företagen med nötkreatur finns kvar jämfört med år 1975. Samtidigt har antalet nötkreatur knappt ändrats under samma period.

God bebyggd miljö

Med urbaniseringen får fler tillgång till kollektivtrafik och service. Men i takt med att allt fler bostäder byggs i centrala lägen kan kopplingen mellan tätort och landsbygd bli sämre. För att nå målet återstår därför utmaningar som hållbar samhällsplanering, utveckling mot cirkulär ekonomi och minskade avfallsmängder. Mängden hushållsavfall fortsätter att öka, men numera i något mindre utsträckning än tidigare.

Tillgång till naturområden i närheten till bostaden är en förutsättning för god livsmiljö. I länet har andelen boende inom en kilometer från skyddad natur ökat från 18 till 20 procent på fem år. Skillnaderna mellan kommunerna är dock stora. Från noll procent i Sävsjö kommun till 71 procent i Habo kommun.

Även den kommunala fysiska planeringen är av stor betydelse för kulturmiljöns värden. I länet är 366 byggnader skyddade som byggnadsminne, vilket motsvarar 0,2 procent av bebyggelsen som helhet.

Som stöd i kommunernas arbete med klimatanpassning har värmeökarteringar genomförts för kommunernas huvudorter under året. Dessutom har seminarier angående arbetsmetoder för klimatanpassning och vattenhantering för att skydda samhället från översvämning och torka genomförts.

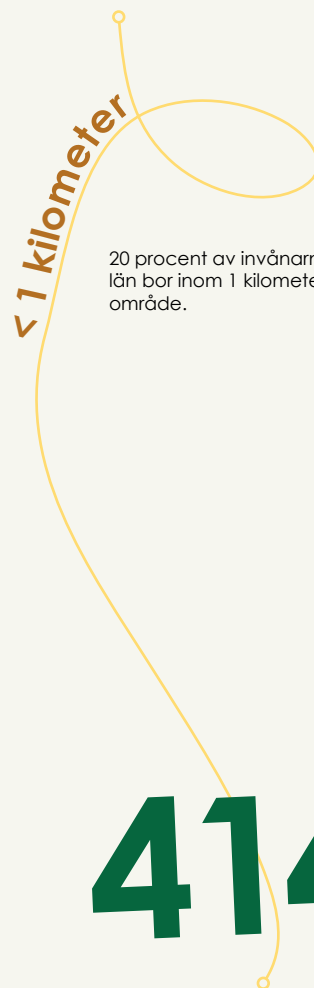
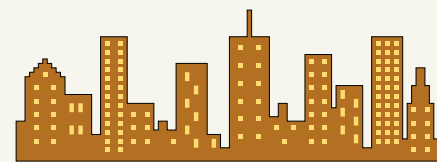

Ett rikt växt- och djurliv

Lagstiftning, ett brett åtgärdsarbete, framtagna handlingsplaner och internationella mål skapar förutsättningar för att nå målet. För att resultat ska synas i miljön måste hänsynen förbättras inom jord- och skogsbruket i länet.

I länet arbetas det mycket med skydd och skötsel av skyddade områden. Åtgärder som gynnar hotade arter samt framtagande av planer och kartläggningar. Under året har 246 hektar skyddats som naturreservat, biotopskydd eller naturvårdsavtal. Totalt 414 skyddsvärda träd kommer att ha beskurits, frihuggits eller hamlats innan årets slut, vilket gynnar många hotade arter. Inom satsningen naturnära jobb har flera åtgärder genomförts för att främja natur- och kulturvärden. Exempel på detta är restaurering av betesmarker, åtgärder för mosip-pa och fagning i slättermark.

Några kommuner har påbörjat LONA-projekt för att tillgängliggöra tätortsnära natur och i flera kommuner pågår bekämpning av främmande invasiva arter. Under sommaren tömdes Bergadammen utanför Gränna för att förhindra spridning av den skadliga arten solaborre.

20 procent av invånarna i Jönköpings län bor inom 1 kilometer från skyddat område.

414 skyddsvärda träd har åtgärdats under året.

Varje år genomförs en mängd åtgärder, som på olika sätt bidrar till länets miljömålsarbete. I den här broschyren vill vi ge dig en inblick i vad som skett i det regionala arbetet med Sveriges miljömål under år 2018. Miljömålsarbetet är omfattande, därför beskrivs endast ett urval av årets alla åtgärder i broschyren. För dig som vill läsa mer rekommenderar vi rapporten "Miljömålen i Jönköpings län - uppföljning 2018". Den hittar du enklast på Länsstyrelsens webbplats, www.lansstyrelsen.se.

Länsstyrelsen
i Jönköpings län